

JIŘÍ PAVELKA

K JUBILEU BOHUMILA MARČÁKA

PhDr. Bohumil Marčák, CSc., (nar. 1. prosince 1924) patří nepochybně do galerie těch osobností válečné generace, jejichž dramatické osudy, postoje ve vypjatých společenských událostech a také jejich tvorba poskytují klíč k pochopení a zhodnocení historie uplynulého půlstoletí. Pracuje v několika tvůrčích oblastech, které zde mohou být jen velmi letmo zmíněny – léta působil jako novinář, uplatnil se jako literární kritik a historik, věnoval se editorské práci a prosadil se jako portrétní fotograf.

Krajinou Marčákova srdce je Uherské Hradiště, město jeho dětství a mládí. Z učitelů na něho nejsilněji zapůsobil spisovatel a bibliofil Bedřich Beneš Buchlovan, pod jehož vedením pracoval ve veřejné knihovně. Marčákův zájem o poezii vyjadřovala a formovala činnost protektorátního studentského divadla Vykřičník, řečeno dnešním jazykem, „bytového“ divadla malých forem. V té době se rodí Marčákův obdiv k české avantgardě (E. F. Burian, V. Nezval), ale také jeho celoživotní láska k tvorbě F. Halase, která již vyrůstala v jiném, tragickém znamení.

B. Marčák prošel řadou zaměstnání. V letech 1945 až 1969 se mu osudem stala brněnská Rovnost, z níž sice několikrát krátkodobě odešel, ale v níž se postupně seznámil téměř se všemi novinářskými posty. Začínal zde jako „deníčkář“ (1946–1949), působil jako redaktor kulturní rubriky, v roce 1965 byl jmenován do funkce šéfredaktora. Již na počátku své novinářské kariéry se seznámil a navázal přátelské kontakty mj. s významnými brněnskými literáty O. Mikuláškem, L. Kunderou, O. Syrovátkou, J. Kainarem, I. Křížem, J. Skácelem, J. V. Plevou, později A. Kroupou. Tito autoři spolupracovali také s RT moravským večerníkem (což byl název dnešního Brněnského večerníku), který B. Marčák v roce 1968 založil a redigoval. Kolem obou těchto deníků sdružil pozoruhodné osobnosti brněnské vědy, kultury a umění – z oblasti literární vědy a estetiky J. Hrabáka, D. Jeřábka a O. Suse, z hudebních kritiků R. Pečmana a J. Fukače, z výtvarného světa získává k trvalé spolupráci J. Rajlichu, B. Petrovanu, M. Slezáka, V. Fridrichovou nebo E. Miléna. Marčákovy kontakty směřují také do zahraničí. Jeho redakční práci ovlivnila exkurze v pařížském Le Mondu, ale také jiné studijní cesty.

B. Marčákovi, stejně jako mnohým jeho vrstevníkům, bylo v době protektorátu znemožněno řádné studium. Až v poválečných letech navštěvuje večerní gymnázium pro pracující. Skutečný význam má pro něho teprve dálkové studium novinářství a češtiny (v letech 1953–1957) na filologické fakultě Karlovy univerzity a zejména externí aspirantura na brněnské filozofické fakultě. Pod vedením prof. J. Hrabáka zpracoval kandidátskou práci o avantgardě v brněnské Rovnosti 1920–1928 (knižně vyšla pod názvem Čas hledání a sporů, 1965), která přispěla k dobové rehabilitaci poetismu a Devětsilu. (V té době úzce spolupracoval mj. s O. Susem, který představoval jednoho z nejvýznamnějších českých estetiků navazujících na strukturalistickou tradici.) B. Marčák věnoval dále řadu studií, bibliografií a bibliofilii zejména B. Václavkovi a F. Halasovi. Významný je Marčákův objev Halasových nesignovaných juvenilií v Rovnosti a v Pásmu.

Od roku 1969, poté, co byl zbaven místa v Rovnosti a RT moravském večerníku a označen za pravičáka a spojence protisocialistických sil, až do svého odchodu do důchodu v roce 1984 pracoval B. Marčák jako vědecký pracovník na katedře české a slovenské literatury a literární vědy UJEP v Brně. Řadu let publikoval pod vypůjčenými jmény. Jeho činnost se orientovala na tři základní oblasti. 1/ V letech 1974–1984 vytvořil rozsáhlý archiv literární kritiky publikované v denním tisku, na jehož podkladě sestavoval a vydával ve formě skript reprezentativní výběrové bibliografické ročenky. Tento projekt našel své pokračovatele a trvá dodnes. 2/ Zaměřil se na systematický výzkum literárních časopisů a periodického tisku s literárními přílohami. Výsledky těchto bádání publikoval v řadě studií. Tato orientace vyvrcholila v mezioborovém projektu, jehož cílem bylo zpracovat současně literární i výtvarnou úroveň české časopisecké produkce. Spolupracovníci se mu stala historička umění Bronislava Gabrielová, která v četných společných studiích zpracovala výtvarnou problematiku.

Zcela specifickou a literárněvědné činnosti více než rovnocennou aktivitou B. Marčáka je 3/ fotografická tvorba – dokumentární fotografie a dokumentární portrét. B. Marčák se léta podílel na vytváření dokumentačního fondu Moravské galerie a aktivitě skupiny Q. Stal se dvorním fotografem předních výtvarníků, jeho portrétní fotografie obohatily desítky katalogů a výstav (např. Blansko 1983, Olomouc 1988, Praha 1989, Hodonín 1990, Třebíč 1994, Uh. Hradiště 1995), v roce 1989 je např. na reprezentativní výstavě Výtvarní umělci ve fotografii (1848–1989) v pražské Národní galerii zastoupen samostatnou kolekcí. Díky Marčákově aktivitě se zachovala rovněž unikátní fotografická svědectví z doby normalizace o životě J. Skácela, O. Mikuláška, A. Kroupy, O. Suse, L. Kundery nebo J. Trefulky. Jeho portrétní fotografie nejsou pouze dokumentem života významných umělců, ale jsou současně schopné vyjádřit duchovní svět a osobnost tvůrce.

B. Marčák se i na prahu své sedmdesátky ocitá v činorodé práci. Šíře jeho odborných a tvůrčích zájmů a novinářských zkušeností se zúročuje v pozoruhodné syntéze, jejíž realizaci mu poskytla mj. spolupráce s Bulletinem Moravské galerie, kde je předsedou redakční rady. Cenná je zejména jeho účast na in-

terdisciplinárním projektu analýzy českých kulturních časopisů, jehož výsledky jsou postupně publikovány v Bulletinu Moravské galerie a také v jiném odborném tisku.

Z PRACÍ BOHUMILA MARČÁKA

SAMOSTATNÉ KNIŽNÍ PUBLIKACE

Čas hledání a sporů. (Z literárních zápasů brněnské Rovnosti v letech 1921–1928.) Edice Hosta do domu. Brno 1967.

Dvě moravské epizody Ivana Olbrachta. Československý novinář Brno. Brno bez data, vyšlo 1967. Redaktor Jan Machoň.

EDICE, BIBLIOFILIE, PŘÍLEŽITOSTNÉ TISKY

Rovnost 13. srpna 1885. Faksimile konfiskovaného prvního čísla Rovnosti. K vydání připravili B. Marčák a František Kalivoda. Typo: architekt František Kalivoda. Brno 1962. (Prvních pět set exemplářů číslováno.)

Rovnost 20. srpna 1885. Faksimile prvního vydaného čísla Rovnosti. Typo: grafik Jan Rajlich. Brno 1965. (Prvních pět set výtisků číslováno.)

REED (Bedřich Václavek): Knihy z Ruska a o Rusku. Výbor článků z Rovnosti. Redigovali: B. Marčák a Jaromír Dufek. Úvodem opatřil B. Marčák. Brno 1965.

Čtyři máje Františka Halase. Průvodní slovo Ludvík Kundera. Redakce Ludvík Kundera a B. Marčák. Brno 1967.

Lubomír Selinger: Václav Kaprál v Rovnosti 1920–1922. Brno 1968. Redakce B. Marčák. Edice Dokumenty.

Čtení o Luhačovicích. Příležitostný tisk k 300. výročí lázní Luhačovic. Redigoval B. Marčák. Luhačovice 1969.

Jan Ohéral: O železnicích. Faksimile článku z Moravsko-slezského časopisu pro lid o polním, lesním a domácím hospodářství 1844, str. 153–157. Vyšlo k 65. narozeninám děkana filosofické fakulty UJEP prof. Bořivoje Nováka. Vydala katedra české literatury. Redakce B. Marčák. Brno 1971.

František Halas: Střechýl – Klíčení – Noc. Faksimile původního náčrtu stejnojmenných básní vydala k 60. narozeninám docenta PhDr. Františka Tenčíka, CSc., v nákladu 50 číslovaných výtisků katedra české a slovenské literatury a literární vědy FF UJEP. Redakce B. Marčák. Brno 1972.

František Halas: Dolores. Faksimile básníkovy náčrtu stejnojmenné básně. K 50. narozeninám universitního profesora PhDr. Dušana Jeřábka, CSc., vyda-

- la katedra české literatury a literární vědy FF UJEP v nákladu 50 číslovaných výtisků. Redakce B. Marčák. Brno 1972.
- Ze staré milostné poezie.* Faksimile fragmentu ze 16. století chovaného v brněnské univerzitní knihovně. K 50. narozeninám univ. prof. PhDr. Milana Kopeckého, CSc., děkana filosofické fakulty UJEP vydala v počtu 50 číslovaných výtisků katedra české a slovenské literatury a literární vědy FF UJEP v Brně. Redakce B. Marčák. Brno 1975.
- František Halas: Podzim.* Jaroslav Dvořáček: Padající listí (suchá jehla). Vyšlo jako soukromý tisk B. Marčáka v nákladu 25 výtisků. Brno 1979.
- Václav K. Klicpera: Báseň bez nápisu.* Faksimile textu z Deklamovánek. K 50. narozeninám PhDr. Vlastimila Válka, CSc., vydala v počtu padesáti číslovaných výtisků katedra české a slovenské literatury a literární vědy UJEP. Redakce B. Marčák. Brno 1981.
- Rudolf Těsnohlídek: Píseň nad řekou.* Faksimile stejnojmenné básně. K 60. narozeninám universitního profesora PhDr. Dušana Jeřábka, CSc., vydala katedra české a slovenské literatury a literární vědy FF UJEP a počtu padesáti číslovaných výtisků. Redakce B. Marčák. Brno 1982.
- Venia docendi.* Dokumentace k habilitaci PhDr. Bedřicha Václavka in memoriam profesora filozofické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně. Dokumenty vybral a průvodním slovem opatřil PhDr. František Halas. Vydala FF UJEP. Redakce B. Marčák. Brno 1982.
- Z múzy moravské (1813).* Faksimile veršů z Múzy moravské Josefa Heřmana Gallaše, kterou upravil a vydal Tomáš Fryčaj. K 50. narozeninám docenta PhDr. Karla Palase, CSc., vydala v počtu 50 číslovaných výtisků katedra české a slovenské literatury a literární vědy FF UJEP. Redakce B. Marčák. Brno 1981.
- Milan Kopecký: Domov a svět Jana Amose Komenského.* K 60. narozeninám univerzitního profesora PhDr. Milana Kopeckého, DrSc., vydala katedra české a slovenské literatury a literární vědy FF UJEP v nákladu padesáti číslovaných výtisků. Redakce B. Marčák. Brno 1985.
- Bedřich Beneš Buchlovan: Villon, básnik – šibenec.* Medailony a miniatury. Úvod (Ne)utajené autorství a redakce B. Marčák. Knihovna Bedřicha Beneše Buchlovana, Uherské Hradiště 1993. Nečíslováno.

BIBLIOGRAFICKÉ SOUPISY

- Bedřich Václavek a Rovnost.* Soupis příspěvků Bedřicha Václavka v brněnské Rovnosti. Brno 1961.
- Z času boje.* Bibliografický přehled činnosti Bedřicha Václavka a Františka Halase v redakci Šlehů. Typo: architekt František Kalivoda. Brno 1962.

Literární kritika v denním tisku. Bibliografické soupisy z let 1974–1984. 10 svazků. Vydala katedra české a slovenské literatury a literární vědy. Brno 1975–1985.

ČLÁNKY, STUDIE, STATI

- Z mimopražských zastavení E. E. Kische.* Československý novinář, 1960, č. 4–5, str. 94 – 97.
- K opomíjené činnosti Bedřicha Václavka v stranickém tisku.* Česká literatura, 1961, č. 2, str. 195 – 207.
- K hlavním stránkám kritické činnosti a žurnalistiky Bedřicha Václavka v brněnské Rovnosti.* In: Brno v minulosti a dnes LV. Brno 1962, str. 20 – 31.
- Na okraj našeho dne svátečního.* (Poznámky k stavu tisku a teorii žurnalistiky). Československý novinář, 1963, roč. XV., č. 9, str. 291 – 293.
- Bedřich Václavěk a Šlehy.* In: Bedřich Václavěk. Brno 1963, str. 163 – 167.
- Prodor svježije poezije.* Oslobodenje, Sarajevo 6. června 1965, roč. XXI., č. 6108, str. 7.
- Z literárních zápasů brněnské Rovnosti.* Novinářský sborník, časopis pro teorii a praxi tisku, rozhlasu a televize, 1965, roč. X., č. 2, str. 399 – 419.
- Svědectví Rovnosti.* Plamen, 1965, č. 10, str. 161 – 162.
- Jiří Čutka – B. Marčák: *Jan Krejčí.* In: Počátky české marxistické divadelní kritiky. Divadelní ústav Praha 1965, str. 182 – 197. Na str. 384–391 téže publikace je otištěn soupis článků Jana Krejčího o divadle (autoři J. Čutka – B. Marčák)
- Literární avantgarda a dělnický list.* (Začátky spolupráce Devětsilu s Rovností.) In: Cesty k dnešku VI. Redigoval Oleg Sus. Brno 1966.
- Stopami novinovědy.* INDEX, rozpravy o soudobé kultuře a životním slohu. (K tzv. příručce české žurnalistiky a jiným spisům.) INDEX I, 1968, str. 62 – 63. Brno 1968.
- Zapomenutá epizoda.* (K historii Luhačovických listů lázeňských). Novinář, 1969, roč. XXI., č. 9, str. 263 – 264.
- B. Dominec (= B. Marčák): *Děti mají radarové oči.* Interview se Strýčkem Jedličkou. Věda a život, 1970, roč. 15., č. 6, str. 354 – 355. Brno 1970.
- František Halas.* Poznámky a hypotézy. Pamietnik Slowianski, roč. XXII., Varšava 1972, str. 3 – 17.
- Alena Greineckerová (= B. Marčák): *K literárnímu obsahu Deiblova měsíčníku.* Vlastivědný věstník moravský, 1972, roč. 24., č. 2, str. 145 – 152.
- Alena Greineckerová (= B. Marčák): *Poznámky a hypotézy.* (Studie k básnickým počátkům Františka Halase.) Vlastivědný věstník moravský, 1973, roč. 25., č. 3, str. 267 – 276.
- Bohumil Dominec (= B. Marčák): *K dílu Bedřicha Beneše Buchlovana.* (Doplňeno soupisem příspěvků Bedřicha Beneše Buchlovana v meziválečném

- Kole, literárním zpravodaji Moravského kola spisovatelů.) UH 74, zpravodaj města Uherského Hradiště, č. 10, str. 6 – 8.
- Metoděj Zemek (= B. Marčák): *Z regionálních pramenů*. (K historii Luhačovičských listů lázeňských.) In: sborník Břeclav / Trnava. Brno 1974, str. 95 – 99.
- K počátkům zpravodajství denního tisku o strážnických slavnostech*. In: Národopisné aktuality, 1980, č. 4, str. 265 – 275.
- Jaromír Dufek (= B. Marčák): *Poznámky k Týdeníku Jana Ohéřala*. In: Literárněvědné studie. Sborník prací profesoru Josefu Hrabákovi k šedesátinám. Vydala Universita J. E. Purkyně. Brno 1972, str. 121 – 128.
- Dotyk s evropskou literární a výtvarnou avantgardou*. In: Brno mezi městy střední Evropy. Brno 1983, str. 75–80.
- Ještě k historii vzniku Lišky Bystroušky*. In: Literární Bílovice n. Sv. I, 1982 / I, str. 8 – 13.
- Zapomenutá publicistika R. Těsnohlídka*. In: Literární Bílovice nad Svitavou IV. Brno 1984, str. 10 – 13.
- Bronislava Gabrielová – B. Marčák: *Výpověď o jedné exkluzivní revui*. (Brněnský kulturní měsíčník Salon v letech 1922–1943.) Vlastivědný věstník moravský, 1984, roč. 36, č. 1, str. 31 – 41.
- Marginálie k novorození*. ROK 1985, str. 75.
- Bronislava Gabrielová – B. Marčák: *Výtvarné umění v brněnských meziválečných časopisech*. Bulletin Moravské galerie, 1985, č. 39, str. 48 – 53.
- Bronislava Gabrielová – B. Marčák: *Opomenuté stránky z činnosti brněnské meziválečné levice*. (Časopis Měsíc a Der Monat). Vlastivědný věstník moravský, 1986, č. 1, str. 15 – 22.
- Bronislava Gabrielová – B. Marčák: *Příspěvek k analýze časopisu pro umění BLOK*. Bulletin Moravské galerie 1986, č. 40, str. 64 – 70.
- Marginálie k mladosti*. (Poznámky k debutu Františka Halase a jeho spolupráci s Rovností.) In: František Halas spolutvůrce pokrokové kulturní politiky. Brno 1987, str. 42 – 49.
- Bronislava Gabrielová – B. Marčák: *Brněnský beletristický a obrázkový týdeník Neděle*. Bulletin Moravské galerie, 1987, č. 42, str. 78 – 84.
- Josef Berg – novinář*. Sobotáles. Opus musicum, 1987, č. 2, str. IV.
- Tři literárněhistorické soupisy Bedřicha Beneše Buchlovana*. In: XVIII. mikulovské sympozium 1988. Vydala Muzejní a vlastivědná společnost v Brně a Okresní archiv Břeclav. Brno 1989, str. 169 – 173.
- Fotograf Jan Beran*. Bulletin Moravské galerie, 1990, č. 46, str. 32 – 33.
- Bronislava Gabrielová – B. Marčák: *Mezi Bílým koněm a Metličkami*. Revue otevřené kultury (ROK), 1992, č. 1, str. 65 – 71.
- Bronislava Gabrielová – B. Marčák: *Klíčovy Veselé listy*. Bulletin Moravské galerie, 1992, č. 48, str. 96 – 97.
- Bronislava Gabrielová – B. Marčák: *Kulturní časopisy v meziválečném Brně*. In: Sborník referátů z Mezinárodní konference o městě. Brno – město uprostřed Evropy. Brno 1993, str. 67–68.

Bronislava Gabrielová – B. Marčák: Výtvarné umění v meziválečných časopisech Brna. *Bulletin Moravské galerie*, 1993, č. 49, str. 174–183.

Marginálie k padesátce. (Úvodník k jubilejnímu číslu *Bulletinu Moravské galerie*). *Bulletin Moravské galerie*, 1994, č. 50, str. 2.

Bronislava Gabrielová – B. Marčák: *Kulturní časopisy*. In: Katalog výstavy *Výtvarná kultura v Brně 1918–1938*. Vydala Moravská galerie, Brno 1994, str. 155 – 162.

